

De Bijbel bij de clarissen

Tijdens het afscheidssymposium van Patrick Chatelion Counet was zuster Angela Holleboom een van de sprekers. Haar verhaal over hoe de clarissen omgaan met de Bijbel en de Bijbel lezen, is hieronder in iets ingekorte vorm afgedrukt.

Wij hebben bij ons thuis vele Bijbels, in verschillende talen en een heel scala Nederlandse vertalingen van de Statenvertaling tot een kinderbijbel en uiteraard ook de Kloosterbijbel. En voor de vorsers onder ons ook de Biblia Hebraica, de Septuaginta, de Vulgaat en Novum Testamentum Graece. De Bijbel is bij ons rijkelijk aanwezig. Maar wat betekent dat? Laten we de titel van deze lezing omkeren, indachtig dat Joodse verhaal over de man die in gesprek met zijn rabbi opmerkt dat hij al zo vaak door de Tenach is heengegaan. Als antwoord vraagt de rabbi hem of de Tenach al eens door hem is heengegaan. Daarom ga ik het omgekeerd hebben over de clarissen bij de Bijbel.

Lectio Divina volgens Guigo II

Je kunt de Bijbel wel lezen en herlezen, maar hoe worden die oude woorden van verre voor ons hier en nu geest en leven? De Schriften moeten ontsloten worden. De apostel Filippus doet het voor de hoge ambtenaar van de koningin van Ethiopië, op de terugreis van zijn bedevaart naar Jerusalem; de 'vreemdeling' die zich onderweg aansluit doet het voor de Emmaüsgangers. De zusters doen ook zelf aan Bijbellezing en maken daarbij vaak gebruik van een oude en vertrouwde methode

om de Schriften ontsloten te krijgen, die van de *lectio divina*. Daarvoor kunnen we te rade gaan in de Brief over het beschouwende leven van Guigo II, de Karthuizer (+1188). Hij beschrijft daarin de vier fases van de *lectio divina*: *lectio, meditatio, oratio en contemplatio*. De vierde fase is voor hem, Karthuizer, *contemplatio*, maar de vierde fase kan ook *praedicatio* zijn, in geval van bijvoorbeeld een geloofsverkondiger, of *actio* of *operatio*, voor zeg maar iemand die zich wijdt aan de werken van gerechtigheid of gewoon het goede wil doen. Guigo II omschrijft de aard van elke fase kortweg als volgt: *De lezing zoekt, de overweging vindt, het gebed vraagt, de contemplatie smaakt*. En hij vergelijkt deze wijze van bidden met het proces van eten: *De lezing geeft aan de mond een stevig voedsel; de overweging kauwt dit (van het werkwoord ruminare) en maalt het fijn; het gebed vraagt om de smaak van de zoetheid van de aanschouwing en de aanschouwing geeft de zoetheid zelf*. Het mooie van deze methode is dat die een in feite natuurlijk proces met een eigen innerlijke dynamiek in woorden vangt en zo inoefenbaar maakt. Op ons noviciaat worden onze nieuwe zusters in deze methode gevormd en in de permanente vorming blijft er aandacht voor.

De praktijk

Hoe gaat dat in de praktijk? De eerste fase is de meest basale. Om de Schrift ontsloten te krijgen moet je hem wel eerst leren kennen. Het is ook de makkelijkste fase en je kunt er jaren het accent op blijven leggen. Veel zusters gaan uit van de lezingen van de dag volgens het lectionarium. Wat staat er precies? Welke andere Bijbelteksten klinken erin door? Zeker als je de Hebreeuwse of Griekse grondtekst erbij neemt, valt er heel veel te ontdekken. De profeet Ezechiël profeteert hoe God zichzelf als Goede Herder aanbiedt: *Het verdwaalde dier zal ik zoeken, het verlaten dier terughalen, het gewonde dier verbinden, het zieke dier sterken, maar de vette en sterke dieren verdelgen* Ez. 34,16). Het lectionarium maakt (om pastorale redenen) van dit verdelgen het tegenovergestelde: *maar de vette en sterke dieren zal ik blijven verzorgen*. Schokkend, vond ik. Ik herinner me ook hoe ik er achter kwam dat met gezag in het Grieks te maken heeft met *eksousia* – vanuit het wezen. Marcus vertelt in de vaart en verve van zijn eerste hoofdstuk hoe Jezus onderricht geeft in de synagoge te Kafarnaüm en een geestdriftig gehoor vindt. Want Hij spreekt als iemand met gezag, *eksousia* – vanuit het wezen, en niet als de schriftgeleerden.

Er ging me een licht op over wat gezag, gezag hebben, gezag dragen eigenlijk is.

Wie de Bijbel gaat lezen, raakt ook verzeild in de verhaalcultuur van het oude Oosten, een betoverende wereld. De Jozefcyclus uit het boek Genesis met zijn drama, fijngevoeligheid en familiezin: fascinerend en ontroerend. De ragfijn gesponnen verhalen over koning David in 2 Samuël: gewoonweg onthutsend, hoe David Batseba zomaar bij zich ontbiedt en zwanger maakt, daarna haar man Uria voor het kind probeert te laten opdraaien en hem als dat niet lukt geniepig in de strijd laat omkomen. In de confrontatie daarna tussen de profeet Natan en David voelt de goede verstaander de clou al aankomen als Natan vertelt over de rijke die het ene lammetje van de arme steelt, dat lammetje was voor de arme als een dochter *bat* – deze confrontatie gaat over Batseba! Nog één ander facet: de perikoop. De liturgie selecteert, knipt (en verknipt soms) uit de Bijbel volgens het patroon van het kerkelijk jaar. Lezingen, perikopen, zijn altijd 'losgekapt' uit een doorlopend geheel en het lectionarium maakt er dan een begin aan, vaak met *In die tijd*. Bijvoorbeeld als uit het evangelie volgens Mattheus gelezen wordt hoe Jezus vijfduizend mensen te eten geeft. (Mt. 14,13-21): *In die tijd week Jezus met een boot uit naar een eenzame plaats om alleen te zijn*. Mattheüs zelf legt in zijn evangelie een duidelijk verband met het

Zuster Angela Holleboom tijdens het afscheidssymposium

voorafgaande: *Toen Jezus dat hoorde, week Hij met een boot uit naar een eenzame plaats om alleen te zijn*. Wat had Jezus dan gehoord? Hij had gehoord dat Johannes de Doper om een gril van Herodes onthoofd was en op dat bericht zocht Hij de eenzaamheid op. Kennis van dat verband met het voorgaande geeft de lezing die volgt extra diepgang en betekenis.

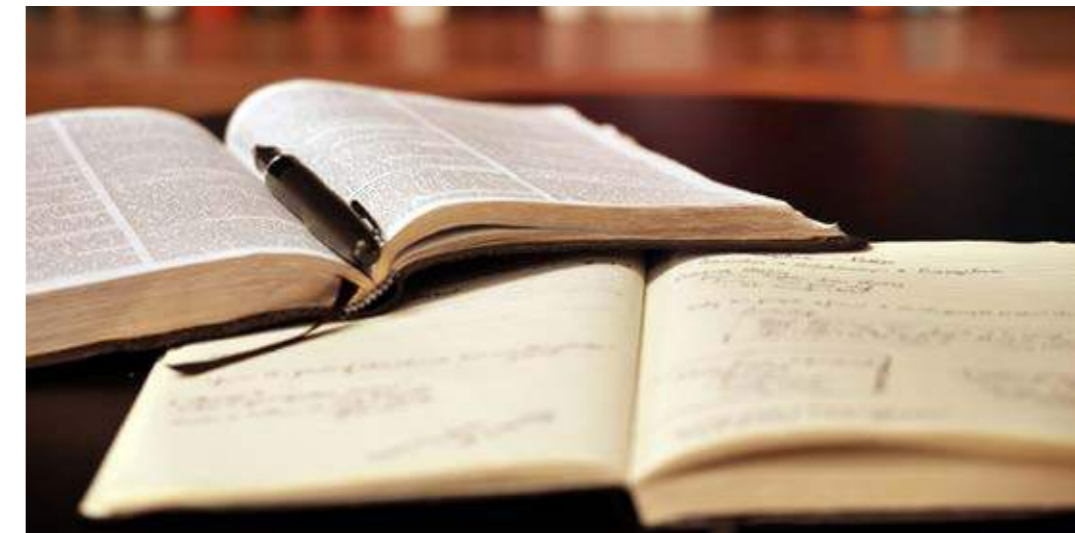
Je kunt lang zo bezig blijven en deze ontdekkingen leveren heel wat gespreksstof op bij de koffie. Maar de weg gaat verder. We kennen de weg wel. De Heilige Geest bidt en werkt verborgen in ieder van ons persoonlijk, maar Hij bidt en werkt wel consistent. De zoekende lectio gaat over in meditatio, het kauwend en herkauwend sabbeln op soms maar één woord dat ons hart raakt. Zo zuigen we de honing uit de raat, het merg uit de mergpijp en kunnen woord en leven elkaar ontmoeten. De meditatio leidt weer tot oratio, een biddende dialoog met

het woord, een vriendschappelijk gesprek waarin wederzijds vragen gesteld kunnen worden en geheimen gedeeld. En tenslotte de uitbloei in het persoonlijke leven naar gelang de eigen levensinvulling: de *contemplatio*, de *praedicatio*, de *actio*, de *operatio*.

De brede invulling van de Lectio Divina bij Clara

Kende de heilige Clara, geboren vijf jaar na de dood van Guigo II, deze methode ook? Ja, we vinden die bijvoorbeeld in een passage uit haar vierde Brief aan Agnes (15-32), waarin zij Agnes aanspoort elke dag in de spiegel te kijken die Christus is en daarin voortdurend haar eigen gezicht te spiegelen om zich door Hem mooi te laten maken. En ze werkt dit exemplarisch uit in de vier fasen van de *lectio divina*. Maar er is wel iets opvallends: Clara gebruikt in de beschrijving van dit proces zes werkwoorden die vooral met aandacht en zien te maken hebben. Was

Clara spoorde haar medezusters aan ook God te loven als ze bloeiende bomen zagen

dat omdat een aantal zusters niet konden lezen? Omdat manuscripten zeldzaam en duur waren? Omdat gebed voor haar eerder ging om de persoon van Christus dan om zijn woord in de Bijbel? In elk geval gebruikt zij hier woorden van aandacht en zien; intuere (vertaald met *kijk in*), speculari (vertaald met *spiegel je*), contemplari (vertaald met *aanschouwen*), attende (*let op...*), considera (*overweeg*), attendite et videte (*kijk allemaal aandachtig*).

Met deze keuze van woorden geeft zij een bredere invulling aan het woord *lectio* dan wij meestal doen, wij vertalen het vaak met lezing en dan vooral met lezing uit de Bijbel. Maar die bredere betekenis vinden we nog terug in bijvoorbeeld de uitdrukking *aren lezen* – zoals Ruth dat deed achter de maaiers aan op het land van Boaz. Clara kijkt, heeft aandacht, ziet. Zo kan de *lectio divina* een bredere invulling krijgen, niet alleen in de boeken van de Schrift, maar ook in het boek van de schepping. Alle schepselen laten iets van God zien, overall zijn Gods sporen te lezen, te vinden en te verzamelen. Voor Clara was de schepping een vindplaats van God. In het Proces van Clara's heiligverklaring getuigt z'r Angelucia dat Clara als ze de dienstzusters buiten het klooster stuurde, hen aanspoorde om God te loven wanneer ze mooie bomen met hun bloesem en bladeren zagen. En ook wanneer ze de mensen en de andere schepselen zagen, moesten ze om alles en in alles God loven (Proces XIV,37-38).

Leefwijze

Deze verbreding brengt ons bij de *lectio divina* niet alleen als leeswijze, maar ook als leefwijze. Heel kort gezegd met woorden van Jos Douma: een manier van leven die wordt gestempeld door oprechte en gastvrije aandacht voor wat of wie zich aandient (*lectio*), door een zich echt en persoonlijk willen verdiepen in het andere en de ander (*meditatio*), door een kijken met Gods ogen en een luisteren met Gods hart (*oratio*) en door de verwondering dat we leven, in deze situatie, samen met deze naasten, onder de genadige blik van de Heer (*contemplatio*). Zo kan de *lectio divina*, verstaan als leefwijze, bijdragen aan wat paus Franciscus bepleit in de encycliek *Laudato si'*: “dat wij allen, als wezens van het heelal en geschapen door dezelfde Vader, met elkaar verbonden zijn door onzichtbare banden en een soort universele familie vormen, een verheven gemeenschap die ons aanzet tot een heilig, liefdevol en nederig respect.”

ZUSTER ANGELA HOLLEBOOM OSC

Gerechtigheid en vrede

Vaticaan lanceert Jaar van Laudato Si'

Het Vaticaanse departement ('dicasterie') voor de bevordering van integrale ontwikkeling heeft een bijzonder Laudato Si'-jaar afgekondigd. Dit startte op zondag 24 mei 2020, precies 5 jaar nadat paus Franciscus zijn handtekening zette onder de gelijknamige encycliek. Die dringt zich meer en meer op als de evenknie en actualisering van *Rerum Novarum*, de baanbrekende sociale encycliek uit 1891 die na ruim 100 jaar nog telkens herdacht wordt op Hemelvaart.

Laudato Si' schetst de contouren van een nieuw model van welvaart en welzijn voor iedereen en voor de hele aarde. Ook de huidige coronacrisis doet velen beseffen dat wij als mensheid en als schepping met elkaar verbonden zijn. Het Laudato Si'-jaar moet een jubileum voor de aarde betekenen, een tijd van herstel. Het is bij uitstek ook een periode om ons als katholieken wereldwijd te bezinnen op onze verantwoordelijkheid voor de schepping.

Agenda Laudato Si'-jaar

- 16-24 mei 2020: speciale Laudato Si'-week, met een groot aanbod aan online activiteiten, georganiseerd door het Vaticaan, de Global Catholic Climate Movement en vele andere katholieke organisaties waaronder de USG/UISG. In deze periode bood de KNR ook een speciaal Noveen aan.
- 18 juni: webinar om vijf jaar Laudato Si' te evalueren en een koers uit te stippelen naar de toekomst
- 1 september tot 4 oktober: Scheppingsperiode. Voor Vlaanderen en Nederland is een speciaal katern ontwikkeld met liturgische suggesties en ideeën voor bijzondere activiteiten, waaronder het planten van een Laudato Si'-boom. Deze kan worden gedownload op: www.laudato-si.nl
- 15 oktober: Webinar over onderwijs en vorming tot verantwoordelijk sociaal en ecologisch gedrag.
- 21 november: Internationale conferentie voor jonge economen over 'De economie van Franciscus'.
- 26-29 januari 2021: Tijdens het Wereld Economisch Forum in Davos zal het Vaticaan een rondetafel organiseren over 'Ons gemeenschappelijk huis'.
- Voorjaar 2021: Bijeenkomst van religieuze leiders, georganiseerd door het Vaticaan.
- 22 maart 2021: Wereld Water Dag.
- 20-22 mei: Conferentie ter afsluiting van het Laudato Si'-jaar, met uitreiking van Laudato Si' Awards en lancering van een actieplatform. Het actieplatform richt zich op de komende zeven jaar en heeft de ambitie om een duurzame beweging vanuit de basis van de kerk te stimuleren: van gezinnen en scholen tot religieuze instituten en bisdommen.

Het Laudato Si'-jaar in Nederland

Het Vaticaan is zich uitermate bewust van de noodzaak om nieuwe wegen in te slaan als mensheid om ervoor te zorgen dat Gods schepping wordt behoed. Het bovenstaande is slechts een greep uit de officiële activiteiten die de Dicasterie organiseert. Voor meer informatie, kunt u kijken op de website van de dicasterie: www.humandevlopment.va/en/news/laudato-si-special-anniversary-year-plan.html

De KNR is actief betrokken bij de Laudato Si'-werkgroep Nederland. Deze zal ook activiteiten organiseren die aansluiten bij dit jubileumjaar. Kijk daarvoor in het najaar op www.laudato-si.nl

GERARD MOORMAN

Foto: Unsplash

